

Małgorzata Pietrzak

"Skok w dorosłość" = "The Leap into Adulthood"

Społeczeństwo. Edukacja. Język 5, 163-187

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 5/2017, ss. 163-187
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2017.5(13)
www.sej.pwsplock.pl

Małgorzata Pietrzak

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku

„SKOK W DOROSŁOŚĆ”

„THE LEAP INTO ADULTHOOD”

Abstrakt

Niniejszy artykuł traktuje o zmianie hierarchii wartości młodych ludzi związanej z ich dojrzewaniem. Skok w dorosłość to osiągnięcie dojrzałości płciowej, fizycznej, psychicznej, prawnej i głównie społecznej. Przewartościowanie hierarchii wartości wyznawanej przez młodych ludzi związane z ich dojrzewaniem, a więc skokiem w dorosłość, zbadano na przykładzie wybranych grup społecznych tj. licealistów i studentów.

Analizę porównawczą przeprowadzono na podstawie badań dotyczących stosunku do wartości przeprowadzonych wśród płockiej młodzieży licealnej (647 badanych licealistów w 2006 roku) oraz w grupie studentów PWSZ w Płocku (137 studentów w roku 2016).

Na podstawie przeprowadzonych badań wykazano, że wartości allocentryczne i prospołeczne są niezmiennie priorytetowe niezależnie od wieku rozwojowego badanych. Osiągnięcie dojrzałości przewartościowuje

Abstract

This article deals with changing the hierarchy of the values of young people related to their adolescence. Jump into adulthood is achieving sexual, physical, mental, legal and primarily social maturity. Reassessment of the hierarchy of values of young people related to their maturation, in the jump into adulthood, was examined on the example of selected social groups of high school and college students.

The comparative analysis was carried out on the basis of research of young people's attitudes to values conducted among 647 high school students in 2006 and PWSZ students in Płock (137 students in 2016).

The findings of the research conducted have shown that allocentric and pro-social values are invariably prioritized among the value hierarchies irrespective of the age of the respondents. Achieving maturity reevaluates the hierarchy of the remaining values researched. With the attainment of social

hierarchię pozostałych badanych wartości. Wraz z osiąganiem dojrzałości społecznej wartości związane z pracą i edukacją dominują u studentów nad przyjemnościowymi – ważnymi dla licealistów. Interesujące są szczegółowe analizy stosunku do poszczególnych wartości zmieniające się wraz z wiekiem ankietowanych. Nastąpił wyraźny wzrost aprobaty dla wartości obywatelskich, edukacyjnych, rodzinnych, związanych z pracą, z władzą wśród studentów w porównaniu do licealistów, spadek ocen nastąpił dla wartości przyjemnościowych i materialnych. Najmniejsza różnica, w opiniach licealistów i studentów, wystąpiła w wartościach allocentrycznych, prospołecznych i kulturalnych. Czynniki determinującymi rozkład odpowiedzi były: wiek badanych, a więc etap osiągniętej dojrzałości oraz w przypadku licealistów, dodatkowo, profil ich klasy.

Słowa kluczowe: hierarchia wartości, dojrzałość, wartości allocentryczne, wartości prospołeczne, wartości przyjemnościowe, wartości związane z pracą, wartości związane z edukacją, wartości związane z władzą, wartości związane z kulturą, wartości obywatelskie, wartości rodzinne, wartości materialne.

1. Wprowadzenie

Jednym z głównych motywów wszelkiej działalności człowieka jest przekonanie o celowości podjętych wysiłków. Wyrasta ono z uznawanej przez daną osobę hierarchii wartości, która powstaje jako odpowiedź na pytania: *Co jest naprawdę ważne? Co jest ważniejsze?* [Lewowicki, 1987, s. 5].

Czy następuje przewartościowanie hierarchii wartości wyznawanej przez młodych ludzi wraz ze skokiem w dorosłość? Czy proces dojrzewania wpływa znacząco na wartości uznawane przez młodzież? Co oznacza słowo wartość? Niełatwo jest zdefiniować pojęcie wartości, a przecież kierujemy się nimi w życiu i według nich żyjemy, choć często sobie tego nie uświadamiamy. Aleksander Brückner [1989] w Słowniku etymologicznym języka polskiego wywodzi go od niemieckiego *Würde* – godność. Godność człowieka to jego pragnienie szacunku ze strony społeczności, w której żyje, ze względu na jego walory duchowe, moralne i zasługi społeczne. Edward Jarmoch [2010, s. 80-81] podkreśla: *Godność osoby ludzkiej i jej dynamiczny charakter są podstawą także wartości życia człowieka. (...) Uwzględnienie wartości o charakterze godnościowym w wychowaniu moralnym stwarza dodatkowy wymiar i perspektywę dla moralności prospołecznej.*

maturity, work and education values dominate over those of pleasure important for high school students. It is interesting to conduct detailed analyses of relations to individual values changing with the age of the respondents. There has been a marked increase in the approval of civic, educational, family, work-related, student-related power over the high school students while a drop in ratings has occurred for the pleasurable and material values. The smallest difference, in the opinions of high school and college students, was in terms of allocentric, pro-social and cultural values. Factors determining the distribution of responses were: the age of the respondents, the stage of maturity while in the case of high school students it was additionally the profile of their class.

Keywords: value hierarchy, maturity, allocentric values, prosocial values, pleasure values, work-related values, values related to education, values related to authority, cultural values, civic values, family values, material.

Słownik języka polskiego pod redakcją Mieczysława Szymczaka podaje: *Wartość to cecha lub zespół cech właściwych danej osobie lub rzeczy, stanowiących o jej walorach (np. moralnych, artystycznych) cennych dla ludzi, mogących zaspokoić ich potrzeby; ważność, znaczenie kogoś, czegoś* [Szymczak, 1978, s. 660].

Człowiek wartościuje w codziennym życiu i nawet nie zauważa, że jego ocenie podlegają inni ludzie, zjawiska i przedmioty z jego otoczenia. W życiu danego człowieka, tj. ontogenezie, w czasie życia osobnika od poczęcia do śmierci, wyróżniamy fazy rozwojowe według różnorodnych kryteriów. Najtrudniejszym etapem rozwojowym pod względem wychowawczym jest okres adolescencji. Jednakże, aby fazy rozwojowe przebiegały jedna za drugą i człowiek dorastał do dojrzałości społecznej, a ontogeneza trwała, człowiek musi żyć i dążyć do zamknięcia swego cyklu życiowego. Cykl życiowy to ogół procesów wzrostu i rozwoju organizmu przebiegających od danego stadium jego życia do tego samego stadium życia jego potomstwa. Ponadczasową wartością gwarantującą życie człowieka (ontogenezę) jest jego bezpieczeństwo.

Człowiek, aby zachować swoje istnienie – bezpieczeństwo musi się bronić i chronić, co wynika z jego natury i konstrukcji biologicznej. Psychoanaliza traktuje bezpieczeństwo jako dobro najwyższe człowieka uwikłanego w kulturę i cywilizację współczesną i jej system wartości. (...) Brak bezpieczeństwa powoduje u ludzi choroby, nerwice, psychozy – jako skutek braku szczęścia, uznania i aprobaty w relacjach międzyludzkich [Gdula, 2010, s. 48].

W definiowaniu pojęcia wartość należy podkreślić bezpośredni związek wartości z potrzebami człowieka a szczególnie z potrzebą bezpieczeństwa. Dlatego właśnie Leszek J. Krzyżanowski [1999, s. 215] analizuje:

Relacje między potrzebami w zakresie bezpieczeństwa a wartościami pozostają złożone i trudno jednoznacznie określić czy to wartości kształtują te potrzeby, czy też jest odwrotnie. Pozostaje to zależne m.in. od typu wartości i charakteru potrzeb, ich genezy, stopnia ukształtowania wartości i zaspokojenia potrzeb oraz przedmiotu odniesienia w szeroko rozumianej sferze społecznej.

Dla przykładu potrzeby wyższego rzędu określane są przez wartości powszechnie uznane w danym społeczeństwie. Z drugiej jednak strony, potrzeby podstawowe wpływają na zakres i hierarchię wartości.

Współczesny rozwój społeczno-gospodarczy krajów charakteryzuje udoskonalanie już istniejących zjawisk i procesów oraz rozwój całkowicie nowych tendencji w wielu dziedzinach. Jerzy Kunikowski [2007, s. 35] zauważa: *we współczesnym społeczeństwie następują sukcesywnie przeobrażenia, które są zarówno przedmiotem społecznych jak i ekonomicznych przeobrażeń, dociekliwości poznawczej, jak też warunkiem doskonalenia nauk badających człowieka i wpływających na jego rozwój. Rozwój społeczny nie jest jednak możliwy bez gruntownego poznania rzeczywistości i edukacji społeczeństwa, zwłaszcza młodzieży, która jest przyszłością narodu.*

Rozwój higieny, medycyny i prozdrowotnego trybu życia spowodowały znaczne różnice w wieku osiągnięcia dojrzałości płciowej (pomiędzy 12-14 rokiem życia), fizycznej (pomiędzy 17-21 rokiem życia), psychicznej (średnio 19 lat), prawnej (18 lat) oraz

społecznej (osiąganej pomiędzy 19-25 rokiem życia). Dojrzałość płciową osiągają bardzo młodzi ludzie, mogący począć nowe życie, którzy nie osiągnęli jeszcze żadnej z pozostałych rodzajów dojrzałości, a w szczególności dojrzałości społecznej. Stan ten w połączeniu z sytuacją gospodarczo-społeczną, jak i indywidualizmem rozwoju, wpływa na poczucie bezpieczeństwa współczesnego człowieka. Antoni Pacyfik Dydyca [2010, s. 7-9] podkreśla, że *powrót do wartości jest warunkiem bezpieczeństwa. (...) Z tego to względu musimy powracać do pewniejszych źródeł, bardzo obiektywnych, w oparciu o które będzie można zaprowadzić ład międzynarodowy i zapewnić bezpieczeństwo. Ład zaś ten powinien sprawić, że w konkretnych prawach i zachowaniach, w myśleniu i programowaniu nigdy nie zabraknie miejsca dla wartości.*

Trudną sytuację młodych ludzi w obecnej rzeczywistości zauważa i analizuje wielu socjologów podkreślając konieczność powrotu do wartości jako stałych drogowskazów w czasach ciągłych nowych odkryć naukowych i chęci stosowania ich w praktyce za wszelką cenę, a więc wbrew normom moralnym. Cytując za Agnieszką Filipek: Austriacki badacz W. Brezinka uważa, że *zbyt szybkie zmiany kulturowe, obecne aktualnie w środowisku życiowym, powodują brak względnie stałych, zewnętrznych punktów oparcia, które mają wpływ na wewnętrzną równowagę człowieka. Wydaje się, że badana młodzież studencka oceniając zagrożenia dla naszego kraju podziela poglądy tego współczesnego teoretyka nauk o wychowaniu, traktując zagubienie podstawowych wartości i brak respektowania norm moralnych jako bardzo poważne niebezpieczeństwo. Jest ono dla studentów znacznie groźniejsze niż niski, przeciętny standard życia, słaba gospodarka, ataki terrorystyczne czy też zagrożenia związane ze stanem zdrowia obywateli, zanieczyszczonym środowiskiem, narkomanią, groźbą agresji militarnej oraz (co może budzić największe zdziwienie) poważniejsze niż zagrożenia ruchu drogowego* [Filipek, 2010, s. 59].

To właśnie o bezpieczeństwo (w każdym jego aspekcie) wychowanka i ucznia powinni się nieustannie troszczyć nauczyciele. Młody człowiek jest szczególnie wrażliwy i podatny na uwodzące go złudne ideologie. Wówczas jego, naturalna w tym wieku, chęć poznania środowiska i działania w grupie rówieśników powinna być ukierunkowana przez nauczycieli, wychowawców, pedagogów na cele powszechnie uważane za wartościowe. Dobrą wskazówką jest skierowanie działań młodzieży w stronę ich środowiska życia. Relacjami człowieka z jego środowiskiem życia zajmuje się właśnie edukacja ekologiczna. Upowszechnianie idei zrównoważonego rozwoju i ochrona bioróżnorodności to dziś, realizowane w zakresie wartości prospołecznych, obowiązkowe zadania każdego mieszkańca danego ekosystemu. Bardzo istotne są relacje człowieka, na każdym etapie jego rozwoju, ze środowiskiem, których zrozumienie ma odzwierciedlenie w edukacji środowiskowej trwającej od pierwszych klas szkolnych do klas pierwszych licealnych. Z wielu różnorodnych dziedzin biologii wybrano genetykę i właśnie ochronę środowiska jako dziedziny nauczania biologii w każdej pierwszej klasie liceum, niezależnie od profilu tej klasy.

Uprawnione jest zatem podsumowanie Waldemara Kozaczyńskiego [2007, s. 83]: *edukacja ekologiczna jako stymulator świadomości ekologicznej społeczności lokalnych.*

Zaistniałe w danej społeczności lokalnej zagrożenie ekologiczne jest najczęstszym bodźcem wywołującym reakcję, a więc wspólne działania obywateli. Działania ekologiczne stają się załącznikiem kształtowania postaw prospołecznych u mieszkańców własnej niszy ekologicznej. To nauczyciel licealny czy akademicki uwypukli, zanalizuje i pomoże zrozumieć nieświadomym młodym ludziom, że świat wartości jest światem człowieka. Według Mariusza Kubiaka [2007, s. 54-55] *w środowisku społecznym, na skutek rozmaitych form działalności rodzą się nowe potrzeby, typowo i prawie wyłącznie ludzkie. (...) Wybierając określony sposób realizacji wytyczonych celów, ludzie kierują się swoim światem wyznawanych, zinternalizowanych wartości. (...) A zatem, całe nasze życie przeniknięte jest nieustannym wartościowaniem, które określa nie tylko jego przebieg i jakość, ale także – co samo w sobie rozumiałe – nawet jego sens.*

Należy przypomnieć, że hierarchia wartości zmienia się wraz z dojrzewaniem człowieka. Następnym zaś etapem po takim przewartościowaniu jest zmiana zachowania młodego człowieka dążącego do spełniania nowych celów, które aktualnie stały się dla niego priorytetowe. Jak wyjaśnia Janusz Mariański [1989, s. 163]: *wartości dokonują selekcji sposobów postępowania, określają normy postępowania jednostki.*

Młody człowiek, aby nie wpadł w pułapkę relatywizmu wartości, powinien pamiętać o odpowiedzialności za swoje decyzje. Według Izabeli Aldony Trzpił [2007, s. 162] *odpowiedzialność społeczna wiąże się w sposób szczególny ze zdolnością do funkcjonowania w społeczeństwie. Ludzkie życie społeczne jest życiem grupowym, w którym zachodzą zróżnicowane interakcje społeczne. Odpowiedzialność społeczna jest świadomym oddziaływaniem na tworzenie warunków ładu społecznego, zasad życia zbiorowego, współdziałania oraz konstruktywnego rozwiązywania konfliktów.*

Dojrzałość społeczną osiąga człowiek wówczas, gdy potrafi zatroszczyć się o własną rodzinę, a więc dba o jej bezpieczeństwo i staje się za nią odpowiedzialny. Według Aldony Molesztak [2007, s. 173] *troska o człowieka i jego bezpieczeństwo w sensie indywidualnym, jak i społecznym znajduje swoje odzwierciedlenie w odpowiedzialności. (...) Niestety nie każdy człowiek umie przyjąć odpowiedzialność, bowiem są i takie osoby, które się od niej uchylają a tym samym mogą zagrozić bezpieczeństwu.*

Działania rodziców, nauczycieli, pedagogów powinny być skorelowane tak, aby prowadziły do kształtowania odpowiednich postaw młodych ludzi. Czynniki wpływające na dorastanie i dojrzewanie młodego człowieka obejmują między innymi warunki społeczno-ekonomiczne, zwane modyfikatorami kulturowymi. Wśród nich na wyróżnienie zasługuje ogólny poziom kultury społeczeństwa, który wpływa na stosunki międzyludzkie i kryteria wartości. Formuje on klimat społeczny działający poprzez przeżycia psychiczne. Kryteria wartości uznawane w danym społeczeństwie przekładają się na system wartości, tradycje i zwyczaje społeczne. W codziennej praktyce będą to zwyczaje i nawyki dotyczące trybu życia np. uprawianie sportu, stosowanie używek. Znacząco ten tryb życia, zgodny z hierarchią naszych wartości, wpływa na homeostazę i behavior organizmu człowieka. Nie należy zapominać o czynnikach endogennych działających w ontogenezie jako determinantach i stymulatorach rozwoju.

Analizując wieloaspektowo rozwój człowieka Edward Jarmoch zauważa, że życie każdego zależy od warunków, wśród których *wzrasta, rozwija się i działa, a także od jego uzdolnień i wychowania. (...) Aby człowiek mógł żyć i rozwijać się jako człowiek oraz przyjąć i pełnić dane powołanie, Bóg wyposaża osobę ludzką w odpowiednie zdolności jak rozum, wolną wolę, sumienie oraz dary nadprzyrodzone zawarte w godności dziecka Bożego. O godności świadczy jego rozumna natura. Z racji swej natury rozumnej panuje on nad czasem i zdolny jest do tworzenia kultury technicznej (...) Wzrost i rozwój całościowy człowieka ku pełni dojrzałości, jaka jest w Jezusie Chrystusie, staje się możliwa dzięki życiu. Ten rozwój osoby dokonuje się na drodze konkretnego powołania jakie człowiek otrzymuje od Boga. Powołanie zaś człowiek może wypełnić, gdy żyje. Stąd właśnie płynie wartość życia nierozłącznie związanego z powołaniem. (...) Identyfikacja z rodzicami odgrywa ważną rolę także w okresie kształtowania się osobowości dziecka, w jego poszczególnych fazach rozwojowych* [Jarmoch, 2010, s. 79-81].

Ogromny wpływ na to, jaką mamy młodzież, ma właśnie rodzina i hierarchia wartości przez tę rodzinę uznawana. *Tu właśnie istnieją ogromne różnice i rodzą się pierwsze dysproporcje pomiędzy rówieśnikami. Socjologowie przedstawiają badania, które udowadniają, że dzieci z rodzin, w których oboje rodzice mają wyższe wykształcenie i pracują, zdają na studia tzw. elitarne, np. na dzienne studia medyczne, prawnicze czy różnego rodzaju artystyczne. To zapewnia im dobry start* [Szymański, 2004, s. 42].

Dziecko stając się nastolatkiem a następnie młodym człowiekiem potrzebuje czerpać wzorce postępowania już poza środowiskiem rodzinnym. Dojrzewanie jest procesem trudnym i pełnym niepokoju.

Zatem pojawia się kolejny komponent dojrzałości – dojrzałość psychiczna, którą osiąga się w 3-4 lata po dojrzałości biologicznej i seksualnej. To nie koniec perypetii młodego człowieka. Można mieć sprawne genitalia i silny popęd płciowy, można nawet być człowiekiem świadomym swych potrzeb, odpowiedzialnym za swoje czyny, ale nie mieć możliwości życia na swój rachunek. Brak jeszcze dojrzałości, którą tu nazwiemy socjalną. (...) Nic nie wskazuje na to, by rozziw między biologicznymi komponentami dojrzałości a jej komponentami psychospołecznymi miał zanikać. Raczej jest tendencja odwrotna. I to stanowi wielki problem. Tu jako biolog muszę, niestety, zmartwić psychologów i pedagogów – dojrzewania biologicznego opóźnić się nie da, dojrzewania seksualnego też. Jeżeli chcielibyśmy sytuację poprawić, to trzeba by dokonać głębokich reform systemu wychowania i struktury naszego społeczeństwa [Jaczewski, 2005, s. 119-120].

Powinniśmy więc wspierać młodych ludzi w poszukiwaniu wartości na każdym etapie ich rozwoju. Nie tylko wiedza i umiejętności nauczyciela-wykładowcy są przez uczniów i studentów oceniane, ale także obserwowana jest jego postawa. Młodzi ludzie kształtujący swoją hierarchię wartości w szkole licealnej i w trakcie studiów podlegają jeszcze wpływom swoich nauczycieli. Jest to jednak już ostatni szczebel nauki, gdzie młody człowiek widzi w praktyce zachowania swoich pedagogów. Ogromne znaczenie praktyczne mają badania wartości i ich hierarchii, zarówno dla rozwoju pojedynczego człowieka, jak i dla całej grupy specjalistów zajmujących się pedagogiką. Profesor

Mirosław J. Szymański zauważa: *Koniecznym jest zanalizowanie wyznawanej hierarchii wartości licealistów i studentów, i na tej podstawie planowanie działań szkoły, uczelni i placówek oświatowych* [Szymański, 2004, s. 42].

Niekwestionowany autorytet, Jan Paweł II, zauważył: *W przeszłości młode pokolenia kształtowały bolesne doświadczenia wojny, obozów koncentracyjnych, ciągłego zagrożenia. Doświadczenia te wyzwalały również w młodych ludziach – sędzę, że wszędzie na świecie, choć mam na myśli młodzież polską – znamiona wielkiego heroizmu (...). Pod tym względem pokolenie współczesne na pewno wzrasta w innych uwarunkowaniach. Nie noszą oni w sobie doświadczeń drugiej wojny światowej, wielu z nich nie pamięta już zmagania ideowych z systemem komunistycznym, z państwem totalitarnym. Żyją w wolności, która została im dana, ulegli w znacznej mierze cywilizacji konsumpcji. Takie są bardzo ogólne parametry współczesnej sytuacji* [Jan Paweł II, 1994, s. 100-101].

Jaką więc mamy młodzież? W coraz większym stopniu musimy sobie uświadomić, iż mamy młodzież ukształtowaną już przez współczesne realia. Oznacza to wyzwolenie z koszmarów przeszłości, z którymi nierzadko wiązały się ograniczenia wolności osobistych, bezprawne działania władzy, trudne warunki codziennego życia ciężko pracujących ludzi, brak perspektywy pożądaną zmiany. *Dziś młodzież wychowuje się w czasach wolności i ulomnej jeszcze wprawdzie, ale jednak demokracji, w okresie dość żywiołowego, a zarazem niezbyt konsekwentnego wprowadzania gospodarki rynkowej, z czym wiązą się korzystne i niekorzystne skutki* [Szymański, 2002, s. 184-185].

Wszystkie wyżej omówione czynniki wpływają na wartości uznawane przez młodzież i ich hierarchię. Musimy znać tę hierarchię, żeby można było właściwie planować strategię wychowawczą młodego pokolenia, nie tylko na szczeblu centralnym, ale w szkołach średnich i w uczelniach wyższych, które są ostatnim ogniwem, gdzie nauczyciel – wychowawca może oddziaływać na młodzież. *Wychowanie do wartości jest procesem wielce złożonym. Można się o tym przekonać, kiedy uświadomimy sobie przynajmniej niektóre uwarunkowania jego skuteczności. Należą do nich m.in.: podmiotowe traktowanie uczniów, stwarzanie w klasie atmosfery wzajemnego zaufania i umiejętne porozumiewanie się z uczniami* [Łobocki, 2007, s. 89].

2. Metodologia badań własnych

W życiu codziennym byłibyśmy bezradni lub zdani na przypadek i chaos, gdyby nie to, że istnieją uznane w społeczeństwie wartości, przyswojone przez nas i przyjęte jako własne. Wartości te służą jako punkty orientacyjne w skomplikowanej rzeczywistości społecznej (...) nic więc dziwnego, że często porównuje się je do drogowskazów [Szymański, 2002, s. 148].

Problemy badawcze to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych [Łobocki, 2004, s. 110].

W opisywanych badaniach głównym problemem badawczym było pytanie: Jak zmienia się hierarchia wartości uznawanych przez młodzież licealną i studencką na podstawie badań przeprowadzonych w grupie uczniów plockich liceów i studentów PWSZ w Płocku?

Cele szczegółowe sformułowano następująco:

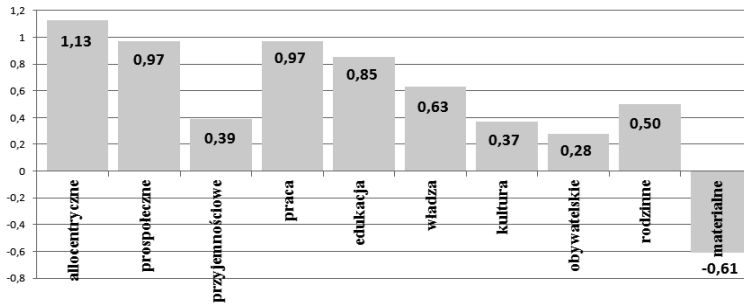
1. Jaki jest stosunek respondentów (licealistów i studentów do uwzględnionych w badaniach wartości życiowych określanych jako: allocentryczne, prospołeczne, przyjemnościowe, związane z pracą, edukacyjne, związane z władzą, kulturalne, obywatelskie, rodzinne, materialne? Jak więc przedstawia się uznawana przez badanych hierarchia wartości (które wartości są preferowane, a które stają się drugoplanowe)?
2. Korelacja jakich wartości zmieniła się wśród studentów w porównaniu do opinii licealistów?
3. W jakim stopniu wartości uznawane przez młodzież uzależnione są od takich czynników, jak: wiek respondenta (licealiści w wieku 18 lat, studenci w wieku 20 lat), profil klasy licealnej (klasy o profilach matematycznych, humanistycznych i biologicznych)?

Badania zostały przeprowadzone za pomocą kwestionariusza wywiadu *100 zdań – 100 opinii*. Kwestionariusz ten wyróżnia dziesięć grup wartości. Każdą grupę reprezentowało dziesięć zdań wskaźnikowych. Badani licealiści i studenci oceniali te zdania, korzystając z pięciopunktowej skali oceny. Aby uniknąć schematyzmu w badaniach w każdej z grup, znajdowały się trzy zdania sformułowane przekornie. Oceniając je, należało całkowicie odwrócić punktację. Pytania te nie były usystematyzowane. Były one rozrzucone w różnych miejscach kwestionariusza, i to uniemożliwiło kombinację typu: Jak ja wypadnę w świetle moich odpowiedzi na temat konkretnej wartości.

Stosując metody statystyczne wyliczyłam średnią ocen stosunku ankietowanego do 10 zdań wskaźnikowych (pamiętając o odwróceniu punktacji w zdaniach *negujących*), która jest wyrazem jego stosunku do danej grupy wartości. W takiej analizie wyraźnie widać, jak wielkościami liczbowymi udało się opisać stosunek respondentów do poszczególnych wartości, gdyż zastosowana skala nominalna została zamieniona na liczbową (od +2 do -2). Wartości liczniej uznawane mają wskaźniki wyższe od wartości słabiej uznawanych. Wartości, które są cenione najsłabiej mają nawet średnie przedstawione przez liczby ujemne. Wskazują one na niedoceniaenie tych wartości, albo wręcz całkowite ich nieuznawanie. W takich analizach przy dużej liczbie kwestionariuszy średnia – wskaźnik oceny wartości „W”, różnił się i dał możliwości wyciągnięcia wielu interesujących wniosków.

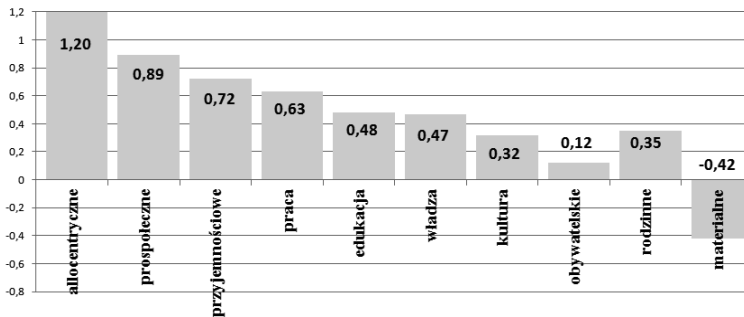
Dane pochodzą z ankiet wypełnionych w 2016 roku przez 137 studentów PWSZ w Płocku z Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych (kierunki: filologia, pedagogika, praca socjalna - przed wyborem specjalności). Jako próbę kontrolną, oraz jednocześnie materiał porównawczy, przyjąłam wyniki moich badań które przeprowadziłam w 2006 roku. Badania hierarchii wartości uznawanej przez młodzież przeprowadzone zostały na grupie licealistów uczących się w Płocku. Ilość badanych licealistów to 647 osób.

3. Wyniki badań

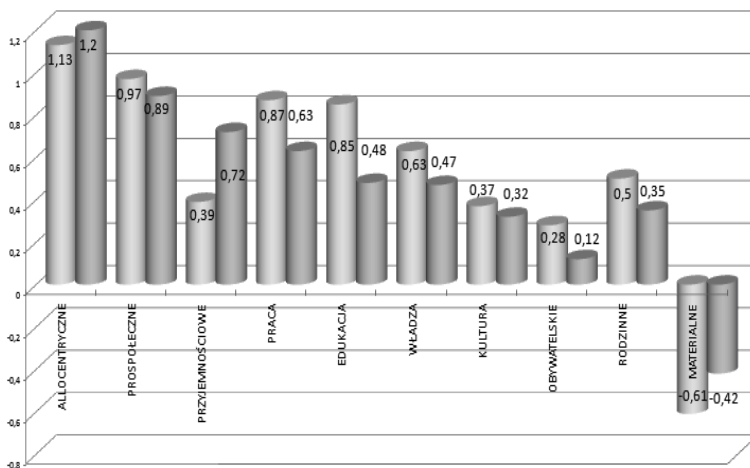
Wykres 1. Hierarchia uznawanych grup wartości przez studentów PWSZ w Płocku. Badania z 2016 roku. Opracowano na podstawie średniego współczynnika oceny wartości dla n=137.

Źródło: Własne badania.

Wykres 2. Hierarchia wartości uczniów Płockich liceów. Wykres sporządzono na podstawie wyliczonego średniego współczynnika oceny wartości. Wielkość badanej grupy: n=647. Badania z 2006 roku.

Źródło: Własne badania.

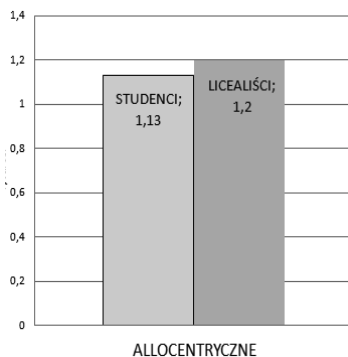
Wykres 3. Porównanie wyników badań uznawanych grup wartości badanych studentów w 2016 roku i licealistów z badań przeprowadzonych w 2006 roku.

Źródło: Własne badania.

4. Wnioski z badań

Zestawiając wyniki badań studentów z wynikami badań przeprowadzonych na grupie licealistów dostajemy doskonały materiał porównawczy, który pozwala na wyciągnięcie wniosków co do zmiany w hierarchii wyznawanych przez nich wartości.

4.1. Grupa wartości allocentrycznych

Wykres 4. Wartości allocentryczne. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: dla badań z 2016 roku prowadzonych ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

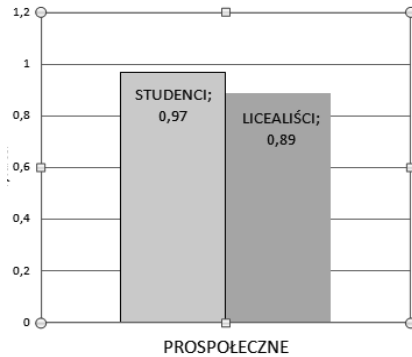
Orientacja na tego typu wartości łączy się z wrażliwością na potrzeby drugiego człowieka, zdolnością rozumienia drugiego człowieka i relacji międzyludzkich, gotowością niesienia pomocy drugiemu człowiekowi. Ze względu na to, że tym drugim

człowiekiem jest na ogół osoba, którą się zna, takie określenia jak: przyjaźń, miłość, koleżeństwo, solidarność z ludźmi z najbliższego otoczenia dobrze oddają charakter orientacji allocentrycznej [Hejnicka-Bezwińska, 1991, s. 212].

W systemie wartości studentów oraz młodzieży licealnej najważniejsze miejsce zajęły wartości allocentryczne. Najwyżej ceniona przyjaźń i koleżeństwo niezmiennie wiodą prym w każdej hierarchii wartości, niezależnie od rodzaju uczelni, typu szkoły, profilu klasy, płci, miejsca zamieszkania, pochodzenia społecznego. Niewielkie różnice w wynikach badań (ok. 5%) nie są powodem do wyciągania wniosków o zmianie tendencji w hierarchiach uznawanych wartości allocentrycznych.

4.2. Grupa wartości prospołecznych

Wartości prospołeczne odnoszą się z reguły do szerokich kręgów społeczeństwa, a więc ludzi czy też ludzkości w ogóle, narodu, pokolenia, grup społecznych o szczególnych cechach (np. mniejszości narodowych i wyznaniowych, osób poszkodowanych, potrzebujących pomocy).

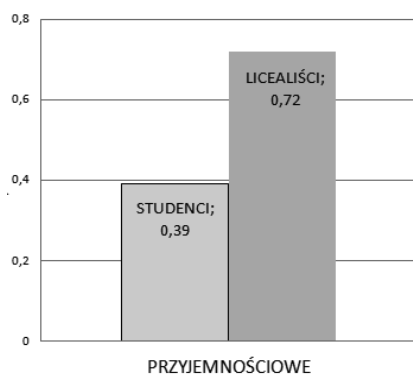
Wykres 5. Wartości prospołeczne. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Ludzie, którzy mają pozytywny stosunek do wartości prospołecznych, są życzliwi w stosunku do otoczenia społecznego, cieszą się z postępu w życiu społecznym, chętnie podejmują działania na rzecz grup społecznych znajdujących się w trudniejszym położeniu, niezależnie od tego, czy w ich skład wchodzi osoba im znana, czy nie.

Niezwykle pozytywne jest to, że wartości prospołeczne zajęły w hierarchii wartości, według opinii studentów i licealistów, drugie miejsce. Różnica w wysokości średniego współczynnika oceny wartości wynosi ok. 12%. Możemy więc stwierdzić, że studenci coraz bardziej interesują się zagadnieniami związanymi z problemami społecznymi, że chcą i działają na rzecz swoich społeczności, a nie tylko dla swoich grup rówieśniczych.

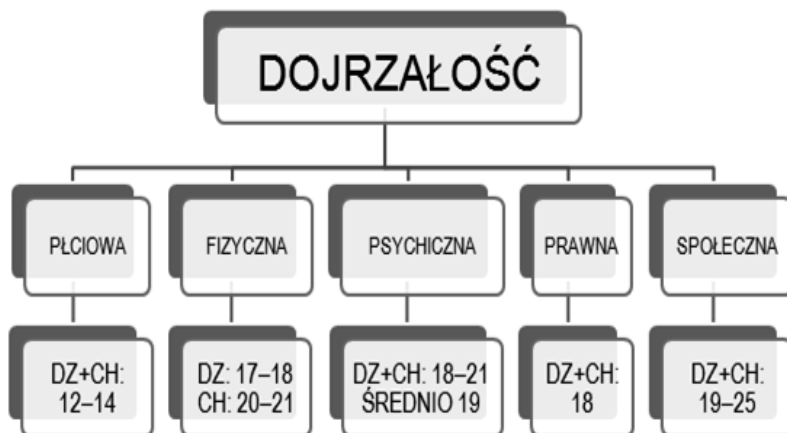
4.3. Grupa wartości uznanych za związane z przyjemnością

Wykres 6. Wartości związane z przyjemnością. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Przyjemność jest pozytywnym doznaniem, która fizjologicznie może być opisana jako centralna euforia. Powszechnie przedstawia się pojęcie przyjemności jako przeciwstawne bólowi. Przyjemność to uczucie zadowolenia. Można robić coś dla przyjemności, sprawić komuś przyjemność, gonić za przyjemnościami życia. Dla licealistów wartość ta zajęła trzecie miejsce w analizowanej hierarchii, a dla studentów to szóste miejsce w hierarchii wartości i spadek średniego współczynnika oceny wartości prawie o połowę. Z badań przeprowadzonych na grupie studentów wynika, że miejsce, które u licealistów zajmowały wartości przyjemnościowe, u studentów zajęły wartości związane z pracą i edukacją. Zmiana ta jest ściśle związana z wiekiem badanych młodych ludzi.

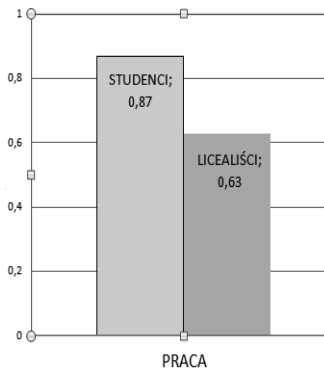
Wykres 7. Wykres zależności osiągnięcia poszczególnych faz dojrzałości od wieku.

Wkraczający w świat dorosłych studenci, będący dojrzałymi psychicznie ludźmi (dojrzałość tę osiągają ok. 19 roku życia), cenią pracę i znając zjawisko inflacji dyplomów dostosowują do niej swoją edukację. Potrzeby związane z przyjemnościami realizowane są z oferty skierowanej do nich ze strony uczelni (PWSZ ma bogatą ofertę imprez studenckich) oraz ze strony lokalnych klubów i organizacji. Studenci deklarują, że jest to wystarczający repertuar dla zaspokojenia ich potrzeb przyjemnościowych.

4.4. Grupa wartości związanych z pracą

Licealista dąży do uzyskania dobrego wyniku maturalnego, który chce otrzymać dzięki gruntownej edukacji. To właśnie wykształcenie umożliwia uzyskanie interesującej pracy oraz osiągnięcie sukcesu zawodowego. W badaniach, które prowadziła Barbara Fatyga uczniowie na pierwszym miejscu podają odpowiedź, że *aby znaleźć pracę należy kontynuować naukę, ale już na drugim, przy 63% wyniku, podają: wyjechać za granicę* [Fatyga, 2005, s.152].

Pomimo dostrzegania problemów związanych ze znalezieniem odpowiedniej, zgodnej z wykształceniem pracy, młodzi Polacy, głównie dzięki postępującej globalizacji, porównują sytuację ekonomiczną w swoim kraju i w krajach zachodnich. Jak wynika z powyższych badań znaczenie nauki zdecydowanie wzrasta.

Wykres 8. Wartości związane z pracą. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

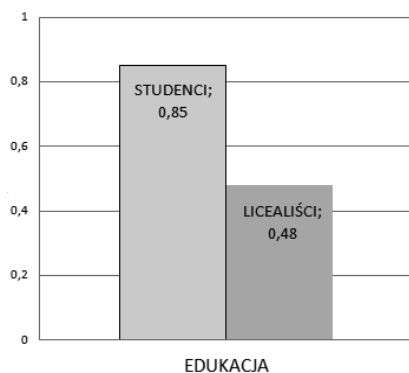
Źródło: Własne badania.

Wyraźnie widać korelację edukacji i pracy. Na pytanie, co powinien zrobić młody człowiek, żeby znaleźć pracę, odpowiedzią jest w aż 72%, że powinien kontynuować naukę. Z badań wynika, że studenci cenią pracę dużo bardziej niż licealiści. Fakt ten wynika nie tylko z ich większej dojrzałości, ale również z realiów codziennego życia. Studenci podejmują pracę, zapoznają się z prawidłowościami życia gospodarczego. Studiując na swoich kierunkach takie przedmioty jak przedsiębiorczość czy socjologię organizacji ich analiza jest pełniejsza, pogłębiona, a więc spostrzeżenia i wnioski prowadzą do większego uznania dla pracy.

Na podstawie badania sondażowego przeprowadzonego przez Ewę Wiśniewską w 2015 roku w grupie ponad pięciuset studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku wykazano, że: *praca, choć nie jest najwyższą wartością w życiu współczesnych studentów, to zajmuje jednak wysoką – czwartą pozycję wśród wymienianych przez nich wartości* [Wiśniewska, 2015, s. 219].

4.5. Grupa wartości związanych z edukacją

Edukacja staje się środkiem do celu, czyli do walki o odpowiednie stanowisko pracy. Młodzi respondenci stawiają wysokie wymagania szkole i dużo aktywniej niż uczniowie z uprzednich lat uczestniczą we wszystkich rodzajach zajęć uzupełniających czy poszerzających wiedzę. W opiniach młodzieży widać też odbicie ich pochodzenia społecznego i miejsca zamieszkania.

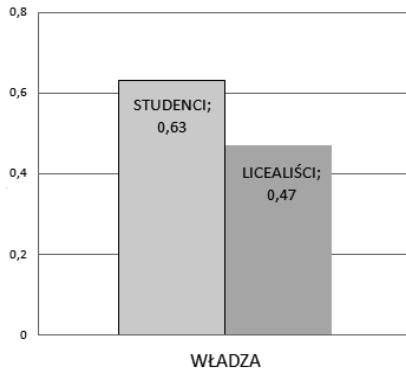
Wykres 9. Wartości związane z edukacją. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Najbardziej widoczna, w osądzie studentów, jest krytyka systemu oświatowego, który dyskredytuje gimnazjalistów i licealistów z małych miasteczek. Są oni słabiej przygotowani do studiowania na uczelniach wyższych. Uczniowie o chłopskim pochodzeniu ostrzej dostrzegają problemy gospodarczo-społeczne i nieco wyżej cenią pracę i edukację od innych grup społecznych. Jest to potwierdzeniem faktu, że na wsi i w małych miasteczkach jest dużo trudniej zdobyć pracę. Wysoki wynik dla wartości edukacyjnych u studentów dowodzi także dobrego wyboru kierunku studiów i samozadowolenia z wyboru drogi życiowej. Zdobywają oni specjalistyczną wiedzę ukierunkowaną na zawód, który chcą wykonywać. Od pierwszych wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń kanalizują swoją wiedzę w kierunku zawodu i przyszłej pracy. W rozmowie ze studentami przeważają tematy związane z praktycznymi aspektami zawodu, co pozwala stwierdzić, że studenci bardziej niż w latach ubiegłych ukierunkowują się na cel a nie na tzw. przyjemność studiowania.

4.6. Grupa wartości związanych z władzą

Młodzi studenci częściej niż licealiści cenią władzę jako pracę, która jest przez nich pożądana. Widać więc, że podniósł się w świadomości młodych ludzi poziom wartości związanych ze sprawowaniem władzy. Nie ma tu już reperkusji z poprzedniego systemu politycznego, gdzie młodzież licealna i studenci byli w opozycji do przedstawicieli władzy. Studenci i absolwenci liceów myślą teraz o sprawowaniu władzy, gdyż nie tylko traktują ją jako formę kariery zawodowej, ale też uważają, że będą mogli podjąć się realizacji szeregu projektów bardzo potrzebnych i korzystnych dla lokalnej społeczności.

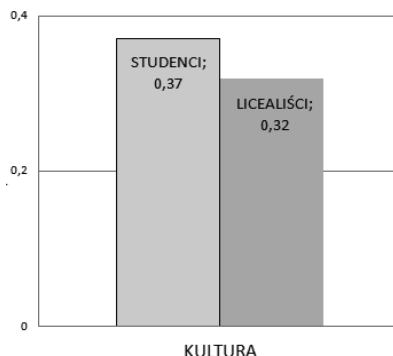

Wykres 10. Wartości związane z władzą. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Licealiści cenili władzę na równi z edukacją. Studenci natomiast edukację wyróżniają, władzę traktując niżej. Edukacja stanowi mocny fundament i jest on najlepszym argumentem przy ubieganiu się o kierownicze stanowiska. Studenci pamiętają, że społeczeństwo nie akceptuje gwałtownych karier kierowniczych czy politycznych osób niewykształconych odpowiednio do zajmowanego stanowiska. Ostracyzm społeczny jest w tym wypadku wyjątkowo silnie wyrażany.

4.7. Grupa wartości związanych z kulturą

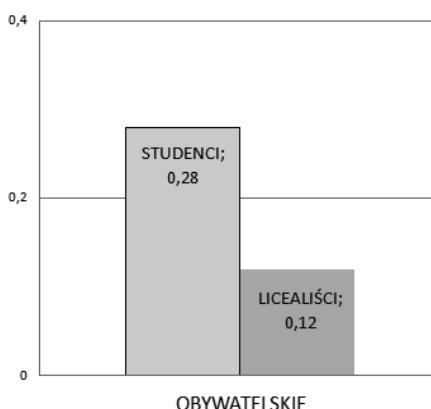

Wykres 11. Wartości związane z kulturą. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Zdecydowanie za nisko cenią zarówno licealiści jak i studenci wartości kulturalne i obywatelskie. Te grupy wartości są niezbędne dla synchronicznego rozwoju młodego człowieka i dlatego też pedagodzy i twórcy programów szkolnych oraz zarządzający oświatą powinni poważnie zastanowić się nad tymi wynikami i nad skutecznością swoich działań. Niestety niezależnie od kierunku studiów, typu liceum, profilu klasy i pozostałych różnicujących młodych ludzi czynników, ich stosunek do kultury i wartości obywatelskich był zbliżony i tak samo niski.

4.8. Grupa wartości obywatelskich

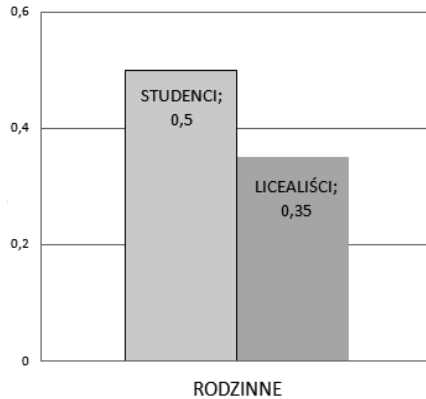

Wykres 12.. Wartości obywatelskie. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Młodzież studencka wykazała większe znaczenie dla wartości obywatelskich od badanych licealistów. Uważna obserwacja potrzeb otoczenia oraz zakładanie własnych rodzin wywołały taki wynik ankiety. Studenci mieszkający na wsi dostrzegli ogrom lokalnych problemów, jest więc nadzieja, że włączą się aktywnie w ich rozwiązywanie.

4.9. Grupa wartości związanych z rodziną

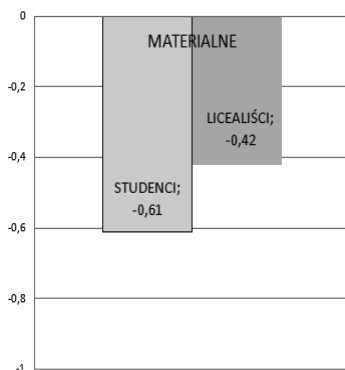
Wykres 13. Wartości związane z rodziną. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Korzystną i radującą pedagogów tendencją jest wzrost znaczenia wartości rodzinnych. Studenci ocenili przydatność swojej rodziny lub też myśleli o tym, jaką rodzinę stworzą w przyszłości. Wartości prorodzinne według studentów przewyższyły w hierarchii wartości przyjemnościowe. Jest to proces w pełni uzasadniony i zgodny z kolejnym etapem dojrzałości społecznej człowieka. Ważnym powodem wzrostu wartości rodzinnych jest ścisła współpraca wszystkich członków rodziny w działaniach nakierowanych na sukces edukacyjny studenta. Czuje on wsparcie rodziny, docenia tę pomoc i na tej podstawie wzmacnia więzi łączące go ze swoją rodziną. Już licealista ma pomoc i oparcie w dziadkach, przy pracujących rodzicach. Seniorzy kontynuują swoją rolę wspierając w każdy możliwy sposób studiujące wnuki.

4.10. Grupa wartości materialnych

Ostatnie, 10 miejsce, w hierarchii wartości uznawanych przez młodzież zajęły wartości materialne. Młodzież pozostawia rodzicom-opiekunom troskę o zarabianie pieniędzy, sama zaś chciałaby tylko pieniądze wydawać. Uważam, że czas już najwyższy, aby młodzi ludzie mieli więcej możliwości zarabiania na swoje potrzeby, aby oferta rynku pracy dla licealistów była bardziej zróżnicowana.

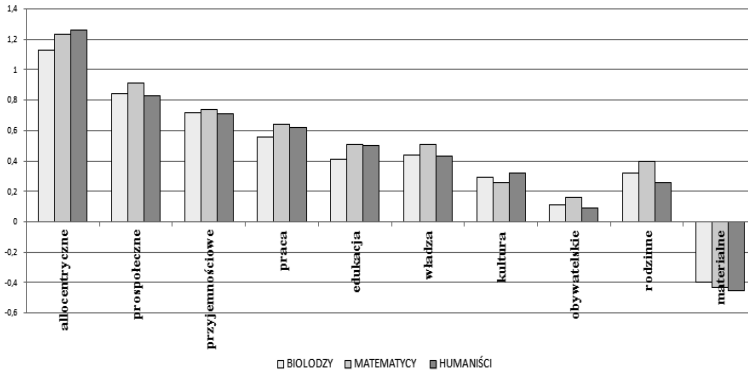
Wykres 14. Wartości materialne. Porównanie średnich wartości współczynników oceny wartości: badań z 2016 roku ze studentami oraz badań z 2006 roku z grupą licealistów.

Źródło: Własne badania.

Przy takich założeniach, licealiści lepiej radziliby sobie w świecie, nie powiększaliby szeregów bezrobotnych, którzy nie potrafią odnaleźć się w gospodarce wolnorynkowej, a po utracie dotychczasowej pracy łatwiej potrafiliby znaleźć następną. Posiadaliby też plastyczność, dzięki której mogliby względnie szybko zmienić zawód. Wspomnianą wielokierunkowość młody człowiek nabyłby przy podejmowaniu różnorodnych prac w wieku 16–19 lat. Studenci jeszcze niżej niż licealiści ocenili wartości materialne, co może wynikać ze stopniowania etapów ich edukacji. Obecny cel studentów to edukacja, a pracę podejmą po zdobyciu dyplomu uczelni. Naturalną konsekwencją wkroczenia na ścieżkę kariery zawodowej będą dobra materialne. Nasi studenci mają wizję i misję do zrealizowania w pracy zawodowej, a gratyfikacje pieniężne są środkiem do celu a nie celem samym w sobie.

5. Hierarchia wartości badanych licealistów z podziałem na profile nauczania

Wyróżniając trzy główne profile nauczania tj. biologiczny, matematyczny oraz humanistyczny możemy zobaczyć na wykresie opinie uczniów na temat preferowanych przez nich grup wartości.

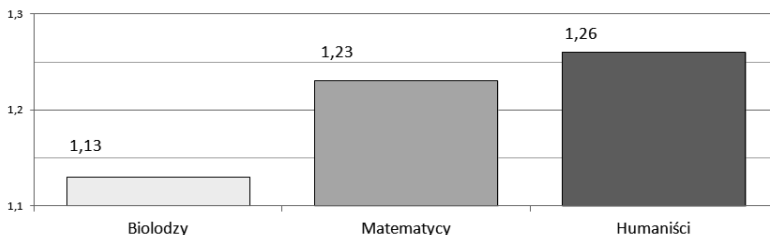
Wykres 15. Porównanie wyników badań uznawanych grup wartości przez licealistów ankietyowanych w 2006 roku z podziałem na profile kierunku nauczania.

Źródło: Własne badania.

Typowe klasy występujące w każdym renomowanym liceum, skupiające reprezentatywnych przedstawicieli liceum ogólnokształcącego to: klasy matematyczno-informatyczne, biologiczno-chemiczne i humanistyczne. Gimnazjaliści przyjmowani we wszystkich typach liceów do tych profili mieli wyliczoną średnią liczbę punktów z tych samych przedmiotów, oczywiście zależnie od profilu klasy, a w liceum mają tzw. siatkę godzin taką samą lub bardzo zbliżoną.

W trakcie nauki w liceum kształtuje się system wartości wśród biologów, matematyków czy humanistów oraz ustala się hierarchia ich wartości. W badaniach przeprowadzonych wśród omawianych grup licealistów w 2006 roku widać zależności pomiędzy profilem danej klasy, który wyraża zainteresowania uczniów tej grupy, a ich hierarchią wartości. Nie można także ukrywać, że te trzy wybrane sprofilowane klasy grupują uczniów o najlepszych wynikach z egzaminów gimnazjalnych, a już w swoich szkołach ci młodzi ludzie uchodzą za elitę wśród licealistów. Poznajmy, jakie więc ci licealiści mają zdanie na temat badanych wartości.

5.1. Wartości allocentryczne

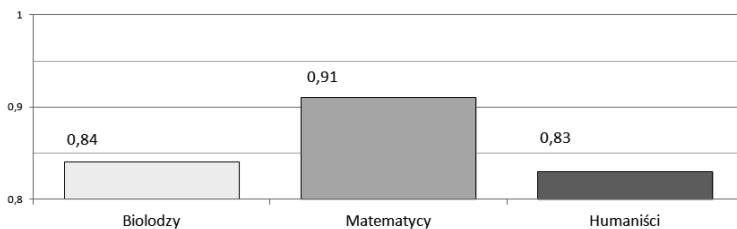

Wykres 16. Wartości allocentryczne. Porównanie wyników badań uznawanych przez licealistów grup wartości z podziałem na profile kierunku nauczania. Na podstawie średniego wskaźnika oceny wartości (W).

Źródło: Własne badania.

Wartości allocentryczne najwyżej cenią humaniści, gdyż średni wskaźnik oceny wartości wynosi $W=1,26$, podczas gdy wskaźnik ten wspólny dla wszystkich licealistów wynosi $W=1,20$. Jest co całkowicie zrozumiałe, gdyż pełna nazwa tej grupy uczniów to licealiści z profilu humanistyczno-społecznego. To ich charakteryzuje wyższa niż przeciętnego licealistę empatia, to oni właśnie w największym stopniu cenią przyjaźń i koleżeństwo. Tworzą zespoły teatralne, gdzie oprócz aktorskich umiejętności pogłębiają przyjacielskie więzi. Organizują wydawanie gazetek szkolnych, a grupy redagujące artykuły z danych dziedzin stają się tzw. paczką nierozzerwalnych przyjaciół. Matematycy wartości allocentryczne także stawiają na pierwszym miejscu, współczynnik oceny wartości allocentrycznych wynosi $W=1,23$, biolodzy zaś zajmują trzecią lokatę, z wynikiem $W=1,13$. Matematycy cenią i pogłębiają więzi przyjacielskie w niewiele mniejszym stopniu niż humaniści, co nieco dziwi, i zmienia obraz matematyka-geniusza, introwertyka zamkniętego w sobie. Zmieniają się więc stereotypy, gdzie często wręcz autystyczne zachowania specjalistów z zakresu nauk ścisłych ustępują miejsca przyjaźni i kumplostwu. Wynik najniższy wśród biologów wskazuje, że w klasach tych są uczniowie pochłonięci pracą naukową, nie mający czasu na rozwijanie i pielęgnowanie allocentryzmu.

5.2. Wartości prospołeczne

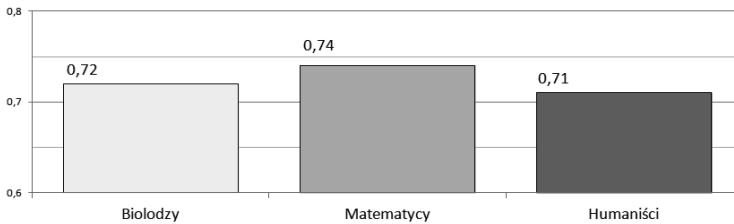
Wykres 17. Wartości prospołeczne. Porównanie wyników badań uznawanych przez licealistów grup wartości z podziałem na profile kierunku nauczania. Na podstawie średniego wskaźnika oceny wartości (W).

Źródło: Własne badania.

Wartości prospołeczne najwyżej cenią matematycy, wskaźnik oceny wartości wynosi $W=0,91$, na drugim miejscu są biolodzy - ze wskaźnikiem równym $W=0,84$, a na trzecim humaniści, $W=0,83$. Kolejność ta może budzić pewne zdziwienie. Matematycy powinni, według obiegowych teorii, zajmować się teoriami i dowodami matematycznymi, a nie działalnością na rzecz społeczeństwa. Ten wynik może być skutkiem sytuacji, w której nie są to już tacy matematycy jak w latach ubiegłych, tzn. rozszczelniła się hermetyczność ich intelektualnej powłoki i zanika ich wyobcowanie ze środowiska. Teraz ci młodzi i zdolni ludzie chcą, by ich wiedza i umiejętności były przydatne społeczeństwu. Przynajmniej tak zakładają teoretycznie i dlatego także ich opinie przeważały w ankietach. Chcą być też postrzegani jako menadżerowie współczesnych procesów gospodarczo-społecznych. Biolodzy i humaniści uzyskali zbliżone wyniki, które dowodzą wysokiego zaangażowania tych respondentów w sprawy społeczne. Jest to w pełni

wytłumaczalne, gdyż to właśnie biolodzy biorą udział w akcjach prospołecznych typu: *Sprzątanie Świata*, *Tydzień Ochrony Wód*, itp., a humaniści nie tylko biorą czynny udział w tego typu działaniach, ale jeszcze opisują wszelkie takie akcje i wydarzenia. Biolodzy i humaniści propagują wiele działań na rzecz społeczeństwa: praca wolontariusza w domach pomocy społecznej, hospicjach, zbiórka darów dla domów dziecka lub schronisk dla zwierząt. Zwiększa się więc różnorodność działań, w których mogą brać udział licealiści i dlatego ta coraz bogatsza oferta przyczynia się do zwiększenia aktywności prospołecznej młodych ludzi.

5.3. Wartości przyjemnościowe

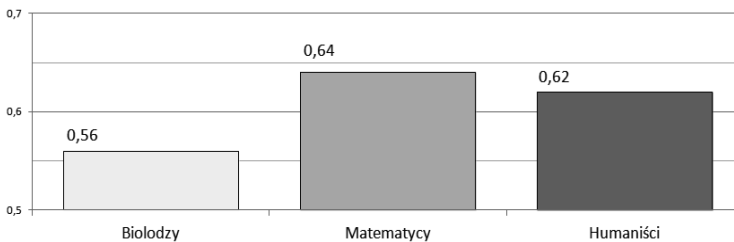
Wykres 18. Wartości przyjemnościowe. Porównanie wyników badań uznawanych przez licealistów grup wartości z podziałem na profile kierunku nauczania.

Na podstawie średniego wskaźnika oceny wartości (W).

Źródło: Własne badania.

Matematycy w ocenie wartości przyjemnościowych zajmują pierwszą lokatę ze średnim wskaźnikiem oceny wartości równym $W=0,74$, wskaźnik dla biologów wynosi $W=0,72$, dla humanistów – $W=0,71$. Umysły ściśle bawią się więc najchętniej, ale niewiele odstają od nich, w chęci zabaw i uciech, biolodzy i humaniści. Ta duża zgodność poglądów dowodzi, że po trudach nauki badani licealiści niezależnie od ukierunkowania muszą odreagować stres szkolny w trakcie imprez w klubach czy pubach.

5.4. Wartości związane z pracą

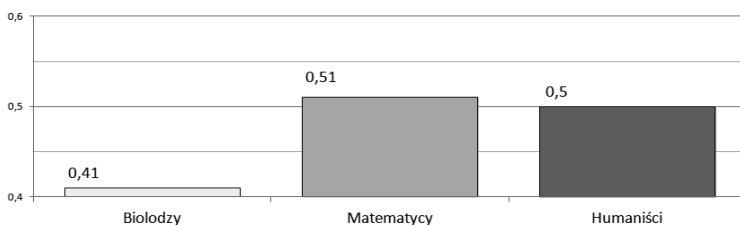
Wykres 19. Wartości związane z pracą. Porównanie wyników badań uznawanych przez licealistów grup wartości z podziałem na profile kierunku nauczania.

Na podstawie średniego wskaźnika oceny wartości (W).

Źródło: Własne badania.

Najwyżej cenią pracę matematycy, dla których wskaźnik oceny wartości wynosi $W=0,64$, a najslabiej pracę wartościują biolodzy, dla których wyliczony wskaźnik oceny wartości wynosi $W=0,56$. Matematycy i humaniści mają programy nauczania nastawione wyjątkowo specjalistyczne, co jest zauważalne np. w liczbie godzin poszczególnych zajęć w klasie trzeciej. I tak, u matematyków przeważają: matematyka, fizyka, informatyka; zaś u humanistów: język polski, historia i WOS. Planują więc zdawanie matury głównie z tych kierunkowych przedmiotów i na tym wyborze opierają przyszłą swoją pracę. Natomiast biolodzy mają jeszcze w klasie trzeciej dużą liczbę przedmiotów niespecyficznych dla profilu, oprócz biologii, chemii, fizyki, uczą się także matematyki, historii, WOS-u, geografii, przez co zdarza się, że wybierają jako przedmiot niekierunkowy jako maturalny, np. historię. Dlatego może jeszcze tak konkretnie nie myślą o przyszłej pracy, gdyż ich możliwości intelektualne wydają się być wszechstronniejsze niż u matematyków czy humanistów. Występuje też zmiana w planach życiowych biologów, gdyż w pierwszej klasie licealnej deklarują chęć studiowania na promedycznych kierunkach, natomiast w klasie trzeciej niektórzy abiturienti już nie pragną być tzw. białym personelem, a np. inżynierem chemikiem.

5.5. Wartości związane z edukacją

Wykres 20. Wartości związane z edukacją. Porównanie wyników badań uznawanych przez licealistów grup wartości z podziałem na profile kierunku nauczania. Na podstawie średniego wskaźnika oceny wartości (W).

Źródło: Własne badania.

Matematycy cenią wartości edukacyjne najwyżej. Wskaźnik oceny tych wartości wynosi $W=0,51$, podobnie oceniają je humaniści ($W=0,50$), a nieco niżej biolodzy, dla których wskaźnik oceny wartości wyniósł $W=0,41$. Matematycy i humaniści, podobnie jak w stosunku do pracy, tu także wykazują dużą determinację i zbieżność poglądów. Edukacja jest dla nich ważna i dość wcześnie ukierunkowują swoją naukę ku przyszłym studiom i pracy. Zakres treści tych kierunków jest konkretny i nie daje możliwości zmian np. profilu już w trakcie nauki w liceum. W swoich dziedzinach licealiści podnoszą wiedzę i umiejętności poddając się już tzw. wyścigowi szczurów. Biolodzy, podobnie jak w poprzedniej analizie, są bardziej rozproszeni w upodobaniach. Zdarza się, że uczeń z klasy biologiczno-chemicznej zmienia ją na humanistyczną. To zróżnicowanie może też ujemnie wpływać na końcowy wynik z matury. Niezdecydowanie licealista co do wyboru przedmiotów maturalnych, może się skończyć zbyt słabym przygotowaniem do matury, a punktacja maturalna kwalifikuje obecnie młodego człowieka na wybrane studia.

6. Podsumowanie

Znając i akceptując powszechnie uznawane wartości kolejnym krokiem jest świadome budowanie ich hierarchii. Najważniejsze, że wartości te nie są już ograniczone tylko do sfery materialnej, ale dotyczą tzw. fundamentalnych wartości niezbędnych dla pełnego rozwoju osobowości człowieka. Życie ludzkie jako zespół działań, jeżeli tworzy zwartą i dorzeczną całość, jeżeli cele ostateczne, kierujące tymi działaniami układają się harmonijnie, ma sens. Nie ma natomiast sensu życie składające się z działań kierowanych dorywczymi impulsami, niezwiązanymi żadną jednoczącą je myślą, bez wyznaczenia konkretnej hierarchii wartości.

Młody człowiek w wieku dojrzewania podlega nie tylko wpływom zewnętrznym, ale ma też szereg własnych subiektywnych przeżyć i dlatego też jego system wartości może ciągle ulegać zmianom. Monitorowanie tych zmian jest istotnym zadaniem pedagogów, aby wychwycić nie tylko pozytywne tendencje, ale i w porę skutecznie reagować, gdyby młodzi ludzie obrali wyjątkowo zgubny dla nich i całego społeczeństwa kierunek rozwoju. Student to młody człowiek, który osiągnął już dojrzałość płciową, fizyczną i psychiczną, a teraz zmierza do osiągnięcia dojrzałości społecznej. Ową dojrzałość studenci osiągną w wieku ok. 25 lat, gdy będą w stanie zapracować samodzielnie na potrzeby własnej rodziny. Konieczne jest więc monitorowanie przez socjologów i pedagogów hierarchii wartości uznawanych przez młodych ludzi, gdyż ich nauka w uczelni wyższej to ostatni etap edukacji, w której możliwe jest jeszcze wychowanie ku wartościom, zachęcanie do korzystania z rad autorytetów oraz zainteresowanie ideami społecznymi i obywatelskimi. To ostatnia szansa do ukształtowania nawyków i postaw pożądaných społecznie. Studenci znajdują się na wznoszącej krzywej rozwoju tzw. inteligencji wiedzy, którą uzupełnia dojrzałość psychiczna i społeczna. Hierarchia wartości uznawanych przez studentów PWSZ wynikająca z badań porównawczych (100 zdań – 100 opinii) wykazała tę dojrzałość. Skok w dorosłość według studentów PWSZ w Płocku to dobra edukacja, praca zawodowa i społeczna oraz własna rodzina.

Studenci kierunku praca socjalna nie wybrali jeszcze specjalności, dopiero deklarowali wstępnie swoje zamiary. Należy kontynuować badania, aby po dokonaniu przez nich wyboru konkretnych specjalności porównawczo zestawili ich opinie dotyczące badanych wartości z opiniami innych słuchaczy Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych PWSZ w Płocku.

Bibliografia:

- Brückner Aleksander. 1989. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Dydycz Antoni. 2010. Pacyfik - Powrót do wartości warunkiem bezpieczeństwa. W *Bezpieczeństwo człowieka a wartości t. II. Aspekty społeczne i polityczne*, red. Edward Jarmoch, Andrzej W. Świdorski, Izabela A. Trzpił. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Fatyga Barbara (red.). 2005. *Biała Księga młodzieży polskiej. Dwie prawdy o aktywności*. Warszawa: MENiS.

- Filipek Agnieszka. 2010. Wartości i ich związek z poczuciem bezpieczeństwa w opinii studentów. W *Bezpieczeństwo człowieka a wartości t. II. Aspekty społeczne i polityczne*. red. Edward Jarmoch, Andrzej W. Świdorski, Izabela A. Trzpił. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Gdula Anna. 2010. „O bezpieczeństwo człowieka jako wartości”. *Doctrina. Studia społeczno-polityczne* 7.
- Hejnicka-Bezwińska Teresa. 1991. *Orientacje życiowe młodzieży*. Bydgoszcz: Wydawnictwo WSP.
- Jaczeński Andrzej. 2005. *Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Jan Paweł II. 1994. *Przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy środkowo-wschodniej w czasie pielgrzymki do Polski*. Warszawa: Biuletyn Salezjański Nostra.
- Jarmoch Edward. 2010. Rodzina kolebką wartości. W *Bezpieczeństwo człowieka a wartości t. II. Aspekty społeczne i polityczne*, red. Edward Jarmoch, Andrzej W. Świdorski, Izabela A. Trzpił. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kozaczyński Waldemar. 2007. Edukacja ekologiczna jako stymulator świadomości ekologicznej społeczności lokalnych. W *Czynić świat bardziej bezpiecznym t. II.*, red. Agata Cudowska, Jerzy Kunikowski. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Krzyżanowski Leszek J. 1999. *O podstawach kierowania organizacjami inaczej: paradygmaty, modele, metafory, filozofia, metodologia, dylematy, trendy*. Warszawa: PWN.
- Kubiak Mariusz. 2007. Świat wartości – światem człowieka. W *Czynić świat bardziej bezpiecznym t. II.*, red. Agata Cudowska, Jerzy Kunikowski. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kunikowski Jerzy. 2007. Teoretyczno-metodologiczne podstawy wychowania obronnego. W *Czynić świat bardziej bezpiecznym t. II.*, red. Agata Cudowska, Jerzy Kunikowski. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Lewowicki Tadeusz. 1987. *Aspiracje dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Łobocki Mieczysław. 2004. *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Łobocki Mieczysław. 2007. *W trosce o wychowanie w szkole*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Mariański Janusz. 1989. *Wprowadzenie do socjologii moralności*. Lublin: Wydawnictwo katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Molesztak Aldona. 2007. Zagrożenia człowieka w kontekście odpowiedzialności. W *Czynić świat bardziej bezpiecznym t. I.*, red. Agata Cudowska, Jerzy Kunikowski. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Szymański Mirosław J. 2002. *Kryzys i zmiana. Studia nad przemianami edukacyjnymi w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

- Szymański Mirosław J. 2004. *W poszukiwaniu drogi. Szanse i problemy edukacji w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Szymczak Mieczysław. 1978. *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Trzpił Izabela Aldona. 2007. Czynić świat odpowiedzialnym. W *Czynić świat bardziej bezpiecznym t. I*, red. Agata Cudowska, Jerzy Kunikowski. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Wiśniewska Ewa. 2015. „Praca w hierarchii wartości studentów (na przykładzie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku)”. *Społeczeństwo Edukacja Język*, tom 3.